

MEDNARODNI DAN SLOVARJEV 2020

V duhu koronavirusnega časa so tudi prireditve ob mednarodnem dnevu slovarjev lani potekale na daljavo, prek spletne platforme Zoom, in čeprav smo pogrešali druženje v živo, so po drugi strani predavanja, predstavitvi projektov in okrogla miza dosegli veliko število zainteresirane javnosti tako v Sloveniji kot tudi v tujini, npr. v Belgiji, Luksemburgu in na Poljskem. Druga obeležitev mednarodnega dneva slovarjev je bila posvečena 50-letnici izida prve knjige prve izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ). Na spletni strani Zveze društev Slavistično društvo Slovenije smo objavili posnetke svetovanja o rabi SSKJ, ki so jih leta 1970 pripravile sodelavke in sodelavci nastajajočega slovarja, digitalizirani pa so bili v Arhivu RTV Slovenija. Komentar pomena tega obsežnega slovarskega dela je podal g. Jakob Müller, urednik in član glavnega uredniškega odbora SSKJ, za kar se mu iskreno zahvaljujemo.

V sklopu praznovanja mednarodnega dneva slovarjev 2020 smo želeli posebej izpostaviti temo slovarjev v izobraževalnem procesu, ki smo ji posvetili uvodno okroglo mizo in predstavitvi projektov *Franček* in *Slovenščina na dlani*, ki so potekale v četrtek, 15. oktobra 2020.

Okroglo mizo z naslovom *Slovarji v izobraževalnem procesu* je moderiral doc. dr. Boris Kern z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, na njej pa so sodelovale: doc. dr. Lara Godec Soršak in dr. Alenka Rot Vrhovec s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, dr. Mihaela Knez s Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, prof. dr. Martina Križaj, doc. dr. Tina Lengar Verovnik s Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani in Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU ter dr. Špela Petric Žižić z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Zbrane je nagovorila tudi vodja Sekcije za leksiko pri Zvezi društev Slavistično društvo Slovenije dr. Mija Michelizza z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Cilji okrogle mize so bili: ugotoviti, koliko so raznovrstni slovarji prisotni na celotni izobraževalni poti – od osnovnih šol, srednjih šol do visokega šolstva, kakšne so smernice rabe in kakšne potrebe po slovarjih se izkazujejo. Eno od izhodišč za diskusijo so bile izjave pedagoškega osebja v osnovnih in srednjih šolah ter v visokem šolstvu, ki so pokazale, kakšne so izkušnje pri rabi slovarjev v izobraževalnem procesu. S svojimi izjavami so v vnaprej pripravljenem posnetku na okrogli mizi sodelovali še: Ester Bertok Nardin z Osnovne šole Koper, Maja Lamberšek z Osnovne šole Dob, Alenka Trauner z Osnovne šole Livada, Ljubljana, dr. Tjaša Markežič s Prve gimnazije Maribor, Matjaž Zaplotnik s Srednje šole Jesenice, Marko Drobnjak s Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, izr. prof. dr. Andreja Urbanek Krajnc s Fakultete za kmetijstvo in biosistemske vede Univerze v Mariboru in doc. dr. Nina Žavbi z Akademije za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani.

Kot kaže, se raznovrstni slovarji pogosto uporabljajo na celotni izobraževalni poti, učeče se pa se že zelo zgodaj usmerja k samostojni rabi slovarskih priročnikov, te teme in aktivnosti pa so med njimi tudi zelo priljubljene. Prof. dr. Križaj je potrdila, da je tudi v učnih načrtih (pri katerih je sama sodelovala) za osnovno šolo (iz leta 2018) velik poudarek na delu s slovarjem, medtem ko je v učnih načrtih za gimnazije (iz leta 2008) in srednje strokovne šole (iz leta 2010) teh vsebin manj. Slednje je povezano s tem, da so ti učni načrti nastali pred letom 2014, ko je začel delovati slovarski portal Fran. Nedvomno je, da tudi v kontekstu rabe

slovarjev pri pouku prelomni dogodek predstavlja prav začetek delovanja slovarskega portala Fran, ki s svojo dostopnostjo omogoča kontinuirano rabo slovarjev pri pouku, v smislu, da raba slovarjev ni omejena le na tiste ure, ko to predvidevajo učne vsebine, ampak so slovarji postali vseprisotni priročniki, s pomočjo katerih lahko razrešujemo različne jezikovne probleme. Anketa dr. Godec Soršak, ki jo je opravila med 75 študentkami in študenti 2. letnika razrednega pouka, pa je vendarle pokazala, da jih je bilo 77 % v srednji šoli seznanjenih s portalom Fran, zgolj tretjina pa jih je uporabljala portal Fran pri razreševanju jezikovnih težav in ne zgolj kot seznanitev, kateri slovarji obstajajo in kakšna je njihova struktura. Le 10 % pa je slovarje uporabljalo tudi pri drugih predmetih, kar jasno kaže, da je še veliko prostora za spodbujanje rabe slovarjev. Dostopnost različnih jezikovnih virov, priročnikov in aplikacij je močno vplivala tudi na pouk slovenščine kot drugega in tujega jezika, ki se je zlasti v preteklih letih močno spremenil.

Za spodbujanje rabe slovarjev (in drugih priročnikov in virov) je prav gotovo potrebna usposobljenost pedagoškega osebja. Mnenja o tem, ali so izobraževanja, ki so usmerjena k širjenju kompetenc pedagoškega osebja s tega področja, dovolj, so deljena, kot kaže, pa je to v veliki meri prepuščeno vsaki posameznici oz. posamezniku. Na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani so bile pred leti organizirane delavnice in seminarji z napotki za rabo slovarjev in korpusov pri pouku, vendar zaradi pomanjkanja interesa te vsebine pogosto niso bile izvedene. Doc. dr. Kern je poudaril, da je izrednega pomena, da so taka izobraževanja zelo praktično naravnana in da se jih da zlahka aplicirati v sam pouk.

Izpostavljeno je bilo, da so učiteljice in učitelji zgled pri rabi slovarjev, da je potrebno, da imajo naklonjen odnos do rabe slovarjev in da se tudi učeče se spodbuja k njihovi rabi, ne le ob branju, ampak tudi ob tvorjenju besedil. Doc. dr. Kern je ob tem omenil problematičnost percepcije slovarjev v pedagoškem kadru, ki slovarje pogosto dojema kot avtoritativne zakonike, brez upoštevanja drugih podatkov, ki omogočajo ustrezno interpretacijo slovarskih podatkov. Tudi doc. dr. Lengar Verovnik je opozorila na pomen razgledanosti po različnih jezikovnih virih, med drugim pri študentkah in študentih novinarstva, kar je pomembno za avtonomno odločanje ob konkretnih jezikovnih problemih. Ob tem pa je poudarila, da morajo biti slovarji tako konceptualno kot gradivsko blizu uporabnicam in uporabnikom, avtorice in avtorji pa se morajo ob izdelavi zavedati kompleksnosti knjižne rabe. V nadaljevanju so bili predstavljeni eSSKJ, ePravopis, Pravopisne kategorije in Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Doc. dr. Godec Soršak, ki je v svoji doktorski disertaciji pripravila koncept šolskega slovarja za otroke v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju, je pojasnila, da bi šolski slovar nedvomno omogočil, da bi bila raba prilagojenih slovarjev v osnovnih šolah še učinkovitejša. Tudi zato zadnjih nekaj let na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU nastaja *Šolski slovar slovenskega jezika*, ki bo dostopen v okviru portala Franček in ki bo namenjen učenkam in učencem od prvega do petega razreda osnovnih šol. Vodja aktivnosti pri njem je dr. Petric Žižić, ki je slovar v nadaljevanju tudi predstavila. Slovar bo podajal pomenske razlage, zglede rabe, podatke o pregibanju, naglasu, sinonimih, vključeval pa bo tudi ponazarjalno slikovno gradivo, pri čemer so sodelujoči posebno pozornost namenili težnji prikazati družbo v vsej svoji raznolikosti in posledičnemu izogibanju stereotipnim predstavam.

Poleg šolskega slovarja se vsekakor kaže potreba tudi po specializiranih slovarjih, ki bi bili namenjeni tudi govorkam in govorcem slovenščine kot drugega in tujega jezika; ta vidik sta predstavili dr. Rot Vrhovec in dr. Knez. Slednja je izpostavila tudi uporabnost *Kolokacijskega*

slovarja sodobne slovenščine in *Slovarja sopomenk sodobne slovenščine*, ki sta nastala oz. nastajata v okviru Centra za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani, obe pa sta opozorili tudi na potrebe po dvojezičnih slovarjih za nekatere jezike.

Po okrogli mizi o slovarjih v izobraževalnem sistemu je bila predstavljena še zasnova dveh nastajajočih interaktivnih učnih e-okolij, ki bosta javnosti v celoti na voljo jeseni 2021.

Izr. prof. dr. Kozma Ahačič z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU je predstavil specializirani pedagoški portal *Franček* (<https://www.francek.si>), na katerem bodo učenke in učenci osnovnih in srednjih šol lahko našli svoji starosti in znanju prilagojene podatke o tem, kaj kakšna beseda pomeni, kako se pregiba, kako jo izgovarjamo, kateri so njeni sinonimi, kakšni sta njena etimologija in zgodovina, v katerih frazemih nastopa in kako isto pojavnost poimenujemo v narečjih. Predstavljeni so bili tudi novi *Šolski slovar slovenskega jezika* in druga pridružena orodja in vsebine, ki bodo s portalom (tudi v podatkovnem smislu) neposredno povezani – gre za specializirano jezikovno svetovalnico za učitelje in spletno stran *Kje je kaj v slovnici*, na kateri bomo našli podatke, oblikovane na podlagi dveh sodobnih pedagoških slovenskih slovnice Kozme Ahačiča *Kratkoslovnica* in *Slovnica na kvadrat*. Ob podatkih iz slovnice in slovarjev bodo na Frančku učiteljicam in učiteljem ter učenkam in učencem na voljo še podatki o tipičnih jezikovnih napakah učenk in učencev ter interaktivne naloge, bolj igrivi pa se bodo na pametnih telefonih lahko spopadli še z jezikovno igrico *Besedoboj*.

Izr. prof. dr. Natalija Ulčnik s Filozofske fakultete Univerze v Mariboru je nato predstavila še projekt *Slovenščina na dlani*, v okviru katerega nastaja še eno inovativno in interaktivno učno e-okolje, namenjeno bogatitvi jezikovnega pouka slovenščine učenk in učencev zadnje triade osnovne šole in srednje šole. Fleksibilno učno e-okolje bo zasnovano kot zbirka tipološko raznovrstnih vaj in nalog, ki bodo gradivsko izhajale iz podatkov obsežnih besedilnih korpusov, vsebinsko pa se bodo nanašale na problematična pravopisna mesta, pogostejše slovnične dileme, področje frazemov in pregovorov ter besedil. Interaktivne jezikovne naloge, ki so domiselno poimenovane *Vejičo stresem iz rokava*, *Slovnica v malem prstu*, *Modrosti poznam do obisti* in *Berem med vrsticami*, bodo dopolnjevale še nazorne razlage, ki bodo uporabnicam in uporabnikom na voljo v posebnem zavihku ali pa se jim bodo v obliki pomoči po potrebi prikazale neposredno ob reševanju vaj in nalog.

Ker sta obe učni e-okolji namenjeni šolski populaciji, se ji skušata približati tudi grafično, vključujeta pa tudi elemente igrifikacije, zlasti v smislu zbiranja točk za uspešno opravljene jezikovne naloge, nagrajevanja z vizualnimi spodbudami ipd. Pri nastajanju novih e-okolij sodelujejo jezikoslovke in jezikoslovci, strokovnjakinje in strokovnjaki za didaktiko, pedagogiko in jezikovne vire ter tehnologije, zato lahko pričakujemo, da bodo jezikovne vsebine učenke in učenci ter dijakinje in dijaki jeseni lahko spoznavali ob celovitih in kakovostnih učnih e-orodjih s sodobnimi didaktičnimi pristopi in ob inovativnih oblikah učenja, kar je še posebej aktualno v času, ko morajo učenke in učenci do kakovostnih jezikovnih vsebin pogosto dostopati na daljavo.

Na mednarodni dan slovarjev, v petek, 16. oktobra 2020, pa je bilo izvedenih šest predavanj, v najširšem pomenu povezanih s slovarji in njihovo rabo. Prvi je nastopil prof. dr. Marko Snoj z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, tudi profesor na Oddelku za primerjalno in splošno jezikoslovje ljubljanske Filozofske fakultete in izredni član SAZU, ki je izvedel predavanje z naslovom *Vse slovenske besede*. Poudaril je, da besede niso samo knjižne ali zapisane in seveda niso samo današnje, ter ocenil, da je bilo govork in govorcev

slovenščine do sedaj približno 30 milijonov. Spomnil je, da besede prevzemamo iz tujih jezikov ali jih naredimo po aktualnih besedotvornih pravilih, ter odstrl nekaj etimoloških zanimivosti, kot npr. dejstvo, da je bila beseda *premog* včasih pomensko povezana z zmajem, saj je po ljudskem verovanju premog strjena zmajeva kri.

Novi terminološki portal sta predstavila doc. dr. Mateja Jemec Tomazin z Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in Miro Romih, direktor podjetja Amebis, ki se že od leta 1991 ukvarja z jezikovnimi tehnologijami. Naj izpostavimo, da bo terminološki portal združeval eno- in večjezične terminološke vire, na voljo bodo odprtodostopna strežniška infrastruktura za izdelavo novih terminoloških virov in orodja za luščenje terminologije iz specializiranih korpusov. Pripravljajo tudi terminološko svetovalnico, ki bo povezana s Terminološko svetovalnico, ki že deluje v okviru Terminološke sekcije Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, zagotovili bodo tudi čim večje število odprtodostopnih terminoloških virov. Na novem terminološkem portalu bodo še smernice s kratkimi in jasnimi napotki za samostojno izdelavo terminoloških virov ter zbirke, ki bodo služile kot vzorec in pomoč pri izdelavi lastnega vira.

Podatkovne baze jezikovne svetovalnice Inštituta za češki jezik je predstavila dr. Hana Mžourková, raziskovalka z Inštituta za češki jezik Češke akademije znanosti, na katerem nastaja jezikovna svetovalnica, ki bo letos obeležila že 85-letnico delovanja. Jezikovno svetovanje na Inštitutu za češki jezik poteka večinoma po telefonu, hkrati pa se sodelavke in sodelavci svetovalnice nenehno odzivajo na nove potrebe jezikovnih uporabnic in uporabnikov in tako je leta 2008 nastal Spletni jezikovni priročnik, lani pa je zbirko podatkovnih baz jezikovne svetovalnice dopolnila Baza jezikovnih vprašanj, ki je bila predstavljena tudi v predavanju, ki je bilo izvedeno v brezhibni slovenščini, saj je avtorica tudi slovenistka in prevajalka iz slovenščine v češčino.

Sledil je prispevek doc. dr. Nataše Jakop, ki je raziskovalka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. V predavanju z naslovom *Razbijati si glavo s frazeologijo v slovarjih: SSKJ in eSSKJ* je avtorica primerjala izbrane frazeološke enote v dveh splošnih enojezičnih razlagalnih slovarjih za slovenščino, in sicer v prvi izdaji SSKJ in v slovarju eSSKJ, ki nastaja na portalu Fran. Predstavila je, katere frazeološke enote (naj) zajame temeljni razlagalni slovar, kako jih iščemo, kje v slovarju jih najdemo in kako ustrezno interpretiramo njihov slovarski prikaz.

Dr. Špela Arhar Holdt s Centra za jezikovne vire in tehnologije Univerze v Ljubljani (FF, FRI) je predstavila *Slovensko korpusno evolucijo*. Spomnila je, da so se od objave korpusov Gigafida, GOS in Šolar zgodile uporabniške evalvacije, gradivne in vmesniške nadgradnje, izboljšano jezikoslovno označevanje, strojno pridobivanje korpusnih podatkov za slovarski in slovnični opis slovenščine, vključitev v koncept odzivnega slovarja, novosti pa se obetajo tudi v prihodnje, saj se projekt Razvoj slovenščine v digitalnem okolju posveča tudi korpusnim virom, zlasti vzpostavljanju pogojev za njihovo kontinuirano nadgrajevanje, kar bo zagotovo dobrodošlo pri vseh nadaljnjih slovarskih projektih.

Praznovanje mednarodnega dneva slovarjev 2020 se je zaključilo s predavanjem z naslovom *Primerjava uporabnosti francosko-slovenskega dvojezičnega slovarja in vzporednega korpusa pri prevajalskem delu*, ki ga je izvedla doc. dr. Adriana Mezeg z Oddelka za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Avtorica je primerjala uporabnost dvojezičnih slovarjev in vzporednih korpusov pri prevajalskem delu, na primeru Gradovega Francosko-slovenskega slovarja (1975) in vzporednega francosko-slovenskega korpusa

FraSloK. Prikazani so bili rezultati ankete študentk in študentov prevajalstva glede dejanske rabe in uporabnosti posameznih prevajalskih pripomočkov, ki so pokazali, da si študentke in študentje pri prevajanju – tako kot zagotovo tudi druge jezikovne uporabnice in uporabniki – želijo zlasti kakovostnih slovarjev. Posnetke vseh dogodkov si lahko ogledate na kanalu ZRC SAZU portala YouTube.

Mija Michelizza

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Sekcija za leksiko ZSDSDS
mija.michelizza@zrc-sazu.si

Boris Kern

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
boris.kern@zrc-sazu.si

Nina Ledinek

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Sekcija za leksiko ZSDSDS
nina.ledinek@zrc-sazu.si